

Interesse in particulier natuurbeheer blijkt schromelijk overdreven

— Geert van Duinhoven

Particulier Natuurbeheer is 'in'. Althans als je de media en boeren moet geloven. Want, zo stellen zij, boeren en landgoedeigenaren kunnen net zo goed natuur beheren als al die grote 'traditionele' organisaties. Maar dan wel veel goedkoper. Natuurlijk is het interessant om te kijken of particulieren dat echt beter en goedkoper kunnen dan grotere natuurorganisaties. Maar voorlopig is het veel meer de vraag of die particulieren wel staan te springen om natuur te ogen gaan beheren. Want zo snel gaat het in de praktijk helemaal niet met het particulier beheer. Het Groenfonds deed onderzoek en komt tot de opmerkelijke conclusie dat de overheid de inzet van particulieren veel te optimistisch inschat.

De overheid wil met de Ecologische hoofdstructuur een aaneengesloten netwerk maken van natuurgebieden. Het moet de kwaliteit van de natuur verbeteren. Dit netwerk dat bij aanvang een omvang had van ongeveer 450.000 hectare moet in 2018 ca 730.000 hectare groot zijn. De uitvoering van de EHS loopt langs drie sporen. De overheid koopt landbouwgronden op en vormt deze om tot natuur. Daarnaast zijn er particulieren die op eigen grond natuur aanleggen en beheren. De overheid verstrekt subsidies voor deze particuliere natuuraanleg. Een derde spoor vormt het agrarische natuurbeheer, een vorm van natuurvriendelijke landbouw waarbij de landbouwgrond in tact blijft. De overheid maakt met agrariërs afspraken om de natuurwaarde op hun landbouwgrond te verhogen.

Het Nationaal Groenfonds is tien jaar geleden opgericht als kassier en financier van de EHS. De belangrijkste taak was aanvankelijk het realiseren van de grondaankopen en later, in 1997, kwam daar de financiering van particuliere natuuraanleg bij. Juist dit spoor van de particuliere natuuraanleg baart het Groenfonds zorgen, zo blijkt uit een studie die het fonds onlangs heeft laten uitvoeren.

Te weinig interesse om beleid te realiseren

Wat is namelijk het geval? In het regeerakkoord 2003 is de taakstelling particuliere natuuraanleg verhoogd van 19.200 ha naar 42.255 ha. Simpelweg omdat er de overheid dan ook minder hectaren hoeft aan te kopen. Deze forse toename was voor het Groenfonds een reden om in de markt te achterhalen hoeveel belangstelling voor particuliere natuuraanleg er is.

Marktonderzoekbureau Geelen Consultancy heeft in opdracht van het Groenfonds 14 diepte-interviews afgenomen en vervolgens 515 particuliere grondeigenaren binnen en buiten EHS telefonisch geïnterviewd. Vervolgens zijn de uitkomsten 'opgeschaald' naar een landelijke einduitkomst.

Het Groenfonds wilde weten hoe groot de totale interesse is van particuliere grondeigenaren in hectares voor de omvorming van (landbouw)grond in blijvende natuur binnen de EHS. En daarbij ook de vraag op welke termijn deze grondeigenaren van plan zijn om om te vormen. Maar ook wilde het Groenfonds weten wat de belangrijkste motieven voor particuliere grondeigenaren zijn om (landbouw)grond wel of niet om te vormen in blijvende natuur en of er verbanden te vinden tussen enerzijds wel of geen interesse in de omvorming van (landbouw)grond in blijvende natuur en anderzijds het aantal hectares in eigendom, leeftijd en/of bedrijfsbeëindiging. Kortom hoe waarschijnlijk is het dat particuliere grondeigenaren (landbouw)grond zullen aankopen voor de aanleg van natuur?

Uit het onderzoek blijkt dat de belangstelling voor particuliere natuuraanleg groeit maar vooralsnog niet voldoende is om de taakstelling van ruim 42.000 ha te halen. De werkelijke interesse voor de omvorming van (landbouw)grond binnen EHS is ongeveer 13.663 hectares (met een bandbreedte van [10.247 - 20.495]). Dit is exclusief de interesse voor de koop van grond voor blijvende natuur door grondeigenaren. Landgoedeigenaren zijn het meest geïnteresseerd in blijvende natuur, zowel binnen als buiten de EHS, gevolgd door agrariërs binnen

de EHS. Verreweg de meeste grondeigenaren noemen een termijn van binnen nu en vijf jaar.

Meer nodig dan alleen 'communicatie'

Ongeveer driekwart van de agrariërs binnen de EHS is ervan op de hoogte ('ja, ben goed op de hoogte' of 'ja, maar ben niet zo goed op de hoogte') dat men overheidssubsidies kan krijgen voor particuliere natuuraanleg. Bij landgoedeigenaren binnen de EHS is dit percentage zelfs veel hoger, namelijk ongeveer 95%. Gegeven het feit dat ongeveer 75% van de agrariërs binnen de EHS en 95% van de landgoedeigenaren binnen de EHS zelf zeggen op de hoogte te zijn van de subsidieregeling, is de belangstelling van particulieren voor 13.663 ha gering, vindt het Groenfonds. Dit impliceert volgens het Groenfonds tevens dat voor het verhogen van de belangstelling meer nodig is dan alleen gerichte communicatie.

Uit het onderzoek volgt verder dat weinig agrariërs buiten de EHS (landbouw)grond willen omvormen in blijvende natuur, terwijl ongeveer de helft van de landgoedeigenaren dat wel van plan is. Een conclusie zou kunnen zijn, zo meent het Groenfonds, dat de landgoedeigenaren (ongeacht de subsidie) structureel landbouwgrond in natuur omzetten onafhankelijk van eventuele subsidiestimulansen, terwijl agrarische ondernemers daar meer gevoelig voor lijken te zijn. Het kan dus zijn dat meer agrarische ondernemers met name om economische redenen op de wat langere termijn (conjunctuur, bedrijfsovername, subsidiebewustwording, etc.) zich meer met natuuromvorming zullen gaan bezighouden.

Latente behoefte?

Overigens hebben de Federatie Particulier Grondbezit en de Stichting Beheer Natuur Landelijk Gebied (SBNL) laten weten dat zij het onderzoek onvolledig vinden. Het marktonderzoek is beperkt tot alleen zittende landgoedeigenaren en agrariërs. De belangstelling voor natuuraanleg onder nieuwkomers op de markt van buitenplaatsen al of niet in combinatie met landgoederen is niet onderzocht. De Federatie Particulier Grondbezit en de Stichting Beheer Natuur Landelijk Gebied denken dat er onder kapitaalkrachtige particulieren een substantiele - maar nog latente - behoefte bestaat voor aankoop van gronden, mede voor natuurontwikkeling. Deze potentiële markt zou volgens de beide organisaties ook in kaart gebracht moeten worden.

En zij wijzen er op dat de belangstelling onder landgoedeigenaren en agrariërs zal kunnen

toenemen als onder meer de in het onderzoeksrapport opgesomde belemmeringen worden weggenomen. De overheid heeft daarin een taak en kan daaraan wat doen: het beperken van de administratieve lompslomp, het geven van fiscale duidelijkheid, het op peil houden/brengen van beheerbijdragen, de continuatie van de beheerbijdragen en -afspraken etc. Zo is het bijvoorbeeld nog steeds niet voor iedereen duidelijk of beheerssubsidies zijn vrijgesteld van inkomstenbelasting!

De vraag is natuurlijk wat deze conclusies betekenen. Het Groenfonds concludeert zelf in ieder geval dat 'beleid en werkelijkheid nog uiteen lopen'. Er blijkt immers, zo schrijft de voorzitter van het Groenfonds Pieter van Vollenhoven aan minister Veerman, "dat de komende 5 jaar gemiddeld 2.000 ha. landbouwgrond per jaar reëel in aanmerking komt voor omvorming naar natuur door de particuliere grondeigenaar. Dat is beduidend meer dan de belangstelling van in totaal 1.213 ha. binnen de EHS in de afgelopen jaren en ook meer dan de aanvragen voor 2004 van circa 1.400 ha. Tegelijkertijd is het nog niet voldoende om de jaarlijkse doelstelling van 2.800 ha. te realiseren, die nodig is voor de totale doelstelling voor Particuliere Natuuraanleg van 42.000 ha. tot en met 2018. De totale belangstelling ligt voorsnog bij circa 13.500 ha., dat is dus ongeveer eenderde van de uiteindelijke doelstelling. Daarbij moet opgemerkt worden dat het voor agrariërs moeilijk is in te schatten wat hun voornemens zijn op de langere termijn." "De uitkomsten van het onderzoek mogen mijns inziens", zo vervolgt Van Vollenhoven, "niet gebruikt worden om nu al de bestendigheid van Particuliere Natuuraanleg ter discussie te stellen. Daarvoor heeft Particuliere Natuuraanleg nog onvoldoende kans gehad zich te bewijzen. Ik ben wél van mening dat het noodzakelijk is om minimaal het huidige aankoopbeleid door te zetten als stabiele drijvende kracht achter de aanleg van de EHS, zolang de realisatie van Particuliere Natuuraanleg (nog) niet op volle toeren draait." ♦

Geert van Duinhoven

Workshop 'De toekomst van heidegebieden in Nederland'

Beheren, herstellen en ontwikkelen. Theorie en praktijk. Impressies van een toehoorder

Sommige mensen hebben iets met heide. Dat zie je niet meteen als je er ééntje tegenkomt, maar wel als ze met 140 man en een enkele vrouw tegelijk in Ede bijeen komen. Want Ede en heidemensen horen een beetje bij elkaar. Vroeger vanwege de jaarlijkse heidestudiedagen, op 3 december vanwege een workshop. De deelnemers zijn voor bijna de helft afkomstig uit het beheer, en voor de andere helft uit het onderzoek. En voorts een enkeling uit de wereld van het beleid en het advies. Een kleurrijk en geanimeerd gezelschap, jong en wat ouder, genodigd en gekomen om elkaar te ontmoeten. Vrijblijvend en gemotiveerd tegelijk. En natuurlijk ook om te luisteren naar de sprekers. Is er nieuws onder de zon en wat kan ik ermee?

Ook als spreker word je natuurlijk niet zo maar uitgenodigd. Je moet iets te zeggen hebben en dat vervolgens ook doen. En dat doen de meesten, allemaal vanuit een eigen drive. Geprikkeld om een eigen visitekaartje te laten zien, gaat het over nieuwe inzichten, resultaten van diepgaand onderzoek, heikle onderwerpen en rijke ervaringen. Verwoord in begrijpelijke zinnen in snedige taal, met zoveel mogelijk humor, maar soms ook met stevige statements bol van kritiek. Vooral 'het beleid' moet eraan geloven. Voor mooie heide zijn kansen genoeg, maar om ze te kunnen benutten is véél meer geld nodig. En dus wordt 'het beleid' opgeroepen om véél meer geld ter beschikking te stellen. Tja, voor eigen parochie klinkt dat wel stoer. Alleen is het 'Haagse' beleid niet in de zaal aanwezig. En dan nog, beslist 'het beleid' daarover, en niet veeleer de politiek? En mogen we in Europees perspectief al niet blij zijn met het natuurbud-

get dat we hebben? Het antwoord hierop blijft dan ook uit. De deelnemers zijn gekomen voor de inhoud.

Het heidelandschap als ecosysteem. Van nature kwam heide in Nederland waarschijnlijk alleen voor langs de randen van hoogvenen. Verreweg de meeste heide in ons land heeft evenwel een culturele oorsprong. De soortensamenstelling is er karakteristiek, maar naar verhouding arm. Vooral de zeer beperkte beschikbaarheid van voedingsstoffen is daarvoor bepalend. Noodgedwongen komen op de heide alleen soorten voor die op een andere manier zijn aangepast aan de nutriëntenarmoede, of het nu gaat om een 'slimme groeipunteneter' zoals het Heideblauwtje of een 'domme bulketer' zoals de Nachtpauwoog. Hetzelfde geldt ook voor de planten. Dat er toch heel verschillende vegetatietypen aanwezig zijn binnen het heidelandschap, heeft vooral te maken met vochtverschillen. Voorts zijn er variaties in de zuurgraad van de bodem. Naarmate de grond minder zuur is, is de heide graziger en kunnen er meer soorten hogere planten groeien. Op een hoger schaalniveau is de landschapelijke variatie belangrijk, zowel binnen het heideterrein zelf als in relatie tot de omgeving. Reptielen bijvoorbeeld zijn afhankelijk van oude heide, maar ook van afwisseling met open plekken. Korhoenders stellen eisen aan een grote oppervlakte van de heide, met groenlanden en akkers in de buurt.